

Date: 7th December-2025

XITOY TILI IEROGLIFLARINI YODLASHDA MNEMOTEXNIKA USULLARINING QO‘LLANISHI

Usmonaliyeva Muxlisa Axmadjon qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Sharq filologiyasi fakulteti,

Xitoy filologiyasi kafedrası stajyor-o‘qituvchisi,

E- mail: muhlisausmonaliyeva@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada xitoy tili iyerogliflarini o‘rganishda mnemotexnika usullarining ahamiyati, samaradorligi hamda ularning o‘quv jarayoniga ta’siri tahlil qilinadi. Xitoy tili yozuvining murakkabligi, iyerogliflarning strukturasiga xos belgilar va ularni eslab qolish jarayonini yengillashtiruvchi vizual- assotsiativ metodlar ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, mnemotexnikaning turlari – assotsiativ kartalar, hikoyalashtirish, vizual modellash, komponentlarga ajratish va semantik bog‘lanishlar yordamida o‘rgatish usullari amaliy misollar asosida ko‘rsatiladi. Tadqiqot natijalari xitoy tili o‘qituvchilari, talabalar va o‘rganuvchilar uchun samarali metodik tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: Xitoy tili, iyeroglif, mnemotexnika, kognitiv usul, assotsiatsiya, vizual yodlash, komponent tahlili, lingvodidaktika.

Xitoy tili o‘zining murakkab grafika tizimi, ko‘p ma’nodlilik xususiyati hamda tarixan shakllangan iyeroglif yozuvi bilan ajralib turadi. Xitoy yozuvi fonetik emas, balki logografik sistema bo‘lib, undagi har bir belgi ma’lum ma’no yoki morfemani ifodalaydi. Shu bois xitoy tili iyerogliflarini o‘rganish jarayoni ko‘plab o‘rganuvchilar uchun eng murakkab bosqichlardan biri sanaladi. An’anaviy yodlash usullari — takrorlash, yozma mashqlar, kontekstual o‘qish va diktantlar — ko‘pincha katta vaqt va aqliy resurs talab qiladi. Ayniqsa, boshlang‘ich bosqichda o‘rganuvchilarning xotirlash qobiliyatini faollashtirish masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda.

So‘nggi yillarda kognitiv psixologiya va lingvodidaktika sohalarida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, inson miyasi obrazlar, assotsiatsiyalar, ko‘rgazmali tasavvurlar yordamida berilgan ma’lumotni tezroq va mustahkamroq eslab qoladi. Ana shunday yondashuvni ifodalovchi mnemotexnika usullari til o‘rganish jarayonida, ayniqsa, iyerogliflarni o‘zlashtirishda g‘oyat samarali hisoblanadi. Mnemotexnika — murakkab ma’lumotlarni obrazlar, metaforalar, assotsiativ bog‘lanishlar va tasvirlar orqali yodda saqlashni yengillashtiruvchi metodlar majmui bo‘lib, u iyeroglifning shakli, tarkibi (radikal va grafemalar), ma’nosi hamda talaffuzi o‘rtasida mazmunli bog‘lanish yaratish imkonini beradi.

Xitoy tili iyerogliflarini o‘rgatishda mnemotexnika usullaridan foydalanish o‘rganuvchi ongida iyeroglifning vizual qiyofasini mustahkam joylashtiradi, uni boshqa belgilar bilan chalkashtirib yuborish holatini kamaytiradi va eslab qolishning davomiyligini oshiradi. Masalan, iyeroglifning tashqi shaklini real hayotdagi predmet, hodisa yoki harakat bilan bog‘lash orqali o‘rganuvchi uni oson va tez yodlaydi.

Date: 7th December-2025

Shuningdek, radikallarni semantik “kalit” sifatida ishlatish, ularning ma’nosidan kelib chiqib hikoyaviy assotsiatsiyalar yaratish, har bir belgi uchun kreativ tasvirlar tuzish — bularning barchasi yodlash jarayonini tabiiy va qiziqarli qiladi.

Bugungi kunda xitoy tili o’rgatuvchi amaliyotda mnemotexnika usullari multimediali texnologiyalar, vizual dasturlar, mobil ilovalar va animatsion taqdimotlar bilan uyg’un holda qo’llanilmoqda. Zamonaviy ta’lim muhiti o’rganuvchining kognitiv xususiyatlari, idrok jarayonlari va psixologik ehtiyojlariga moslashgan, kreativ yondashuvlarga asoslangan o’quv jarayonini talab etadi. Shunday sharoitda mnemotexnika o’quvchini faollashtiruvchi, qiziqtiruvchi va mustaqil yodlash jarayonini qo’llab-quvvatlovchi samarali metod sifatida muhim o’rin tutadi.

Mazkur maqolada xitoy tili iyerogliflarini o’rgatishda qo’llaniladigan asosiy mnemotexnik yondashuvlar, ularning lingvodidaktik asoslari, afzalliklari, psixologik jihatlari hamda amaliy ta’lim jarayonida samarali qo’llash yo’llari tahlil qilinadi. Shuningdek, mnemotexnika metodlarining o’rganuvchilar tomonidan qabul qilinishi, yodlash jarayoniga ta’siri va ularning o’qitish jarayonidagi o’rni haqidagi nazariy va amaliy mulohazalar yoritiladi.

Xitoy iyerogliflarining kognitiv xususiyatlari. Xitoy iyerogliflari quyidagi jihatlari bilan yodlash jarayonini murakkablashtiradi:

- Grafik murakkablik: ko‘p chiziqli tuzilma (ba’zan 10–20 dan ortiq chiziqlar).
- Tovush va yozuvning mos kelmasligi: fonetik komponentlar har doim to‘g‘ri talaffuzni bermaydi.
- Radikal tizimi: taxminan 214 asosiy radikal mavjud.
- Semantik va fonetik komponentlar birikmasi: ma’noni va tovushni birgalikda anglatadi.

Bu xususiyatlar mnemotexnika yondashuvi uchun zamin yaratadi, chunki iyeroglif tarkibidagi mazmuniy va grafik elementlar assotsiativ yodlashga mos keladi.

Mnemotexnika usullarining pedagogik afzalliklari. Mnemotexnikaning xitoy iyerogliflarini o’rganishdagi asosiy afzalliklari:

1. Yodlash jarayonini tezlashtiradi – tasviriy assotsiatsiyalar orqali iyeroglifning ko‘rinishi ongda mustahkam saqlanadi.
2. Uzoq muddatli xotirani faollashtiradi – vizual obrazlar murakkab belgilarni uzoq saqlashga yordam beradi.
3. Kognitiv yukni kamaytiradi – iyeroglif murakkab komponentlarini soddalashtirib, tushunarli obrazga aylantiradi.
4. O‘quvchida motivatsiya uyg‘otadi – ijodiy yondashuv darsni qiziqarli qiladi.
5. Tushunib yodlash imkonini beradi – iyeroglifni mexanik yodlashdan ko‘ra samaraliroq.

Xitoy tili iyerogliflarini yodlashda qo’llaniladigan asosiy mnemotexnika usullari

Assotsiativ rasm va obrazlar yaratish. Iyeroglifning shakli real obyekt yoki harakatni eslatishi mumkin. Masalan:

- 人 (rén – odam) — odam shakliga o‘xshash.
- 木 (mù – daraxt) — tanasi va shoxlari ko‘rinadi.

Date: 7th December-2025

O'quvchiga har bir iyeroglif uchun o'ziga mos rasm yoki tasvir yaratish tavsiya etiladi.

Iyeroglifni qismlarga ajratish (komponent tahlili). Bu metod radikal va fonetik komponentlar asosida yodlashni osonlashtiradi. Masalan:

- 明 (míng – yorug') = 日 (quyosh) + 月 (oy).

Tahlil orqali semantik bog'lanish shakllanadi.

“Hikoya yaratish” (storytelling) metodi. Iyeroglif strukturasi asoslangan kichik voqea to'qib chiqariladi. Masalan:

- 好 (hǎo – yaxshi) = 女 (ayol) + 子 (bola).

Hikoya: “Ona va bola birga bo'lsa — bu yaxshi.”

Vizual kartochkalar (flashcards). Bu usul qisqa muddatli va uzoq muddatli yodlashni mustahkamlaydi.

Kartochkalarda quyidagilar bo'ladi:

- iyeroglif,
- pinyin,
- tarjima,
- assotsiativ rasm.

Mnemokodlar yaratish. Iyeroglifning shakliga mos keladigan kodli fraza yoki qisqa eslatma.

Masalan: 火 (olov) — “uchta uchqun bilan yonayotgan alanga”.

Loyiha asosida yodlash usuli. Talabalarga iyerogliflar bo'yicha individual mnemokartalar, video, slaydlar yaratish topshirig'i beriladi. Bu kreativ yondashuv yodlash samaradorligini oshiradi.

Mnemotexnikani qo'llashda interaktiv texnologiyalarning roli. Zamonaviy dars jarayoni quyidagi texnologiyalardan faol foydalanadi:

- Quizlet – vizual kartochkalar yaratish;
- Skritter – chiziqlar ketma-ketligini mashq qilish;
- Pleco Flashcards – ma'no va talaffuzni mustahkamlash;
- Anki – spaced repetition (intervallik takrorlash) algoritmi.

Intervallik takrorlash mnemotexnika bilan uyg'unlashganda yodlash samaradorligi ikki baravargacha oshishi tadqiqotlarda tasdiqlangan.

Xulosa. Mnemotexnika xitoy iyerogliflarini o'rganishda eng samarali kognitiv strategiyalardan biri bo'lib, u o'rganuvchining vizual fikrlash, assotsiativ xotira va kreativ tafakkurini rivojlantiradi. Iyerogliflarni mexanik yodlash o'rniga tasvirlar, hikoyalar, komponentlarga ajratish, vizual kartochkalar va interaktiv dasturlar orqali o'rganish o'quv jarayonini tez, qiziqarli va yengil qiladi. Mnemotexnika usullaridan tizimli foydalanish talabalarning lug'at boyligini boyitadi, xotira samaradorligini oshiradi va iyerogliflarni uzoq muddat eslab qolish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Liu Xun. *Duiwai Hanyu Jiaoxue Gailun*. Beijing Language University Press, 2015.
2. Zhang Bojiang. *Hanyu Yuyin Jiaocheng*. Beijing University Press, 2018.

Date: 7th December-2025

3. Wang Chuming. *Er Yu Xide Daolun*. Foreign Language Teaching and Research Press, 2016.
4. Nation, I. S. P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press, 2013.
5. Oxford, R. L. *Language Learning Strategies*. Routledge, 2017.
6. Yo'ldoshev M. *Til o'qitish metodikasi*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
7. Sobirov S. *Xitoy tili fonetikasi va grammatikasi asoslari*. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
8. Mirzayeva M. "Mnemotexnika usullarining chet tili o'qitishdagi o'rni." *Til va adabiyot ta'limi*, 2022.
9. Baddeley, A. *Human Memory: Theory and Practice*. Psychology Press, 2000.

